

Akkaya, Yüksel; Gürbüz, Rana

Working Paper

Ekonomik Büyüme ve İşsizlik üzerine

Discussion Paper, No. 2012/79

Provided in Cooperation with:

Turkish Economic Association, Ankara

Suggested Citation: Akkaya, Yüksel; Gürbüz, Rana (2012) : Ekonomik Büyüme ve İşsizlik üzerine, Discussion Paper, No. 2012/79, Turkish Economic Association, Ankara

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/81723>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/79

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ÜZERİNE...

Yüksel Akkaya ve Rana Gürbüz

Bu çalışma "EKONOMİK BÜYÜMENİN DİNAMİKLERİ VE İSTİHDAM:
KAYNAKLAR VE ETKİLER", başlığı ile Doç. Dr. Bilin NEYAPTI
editörlüğünde hazırlanan ve 2005 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer
almaktadır.

Eylül, 2012

EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ÜZERİNE...

Yüksel Akkaya* ve Rana Gürbüz**

1. GİRİŞ

İşsizlik olgusu, bugün bir sorun olarak istisnasız herkesi ilgilendirmekte, herkes işsizliğin önemli boyutlara ulaşmasının büyük bir sorun oluşturduğunu dile getirmektedir. Böyle görünse de, görüntü ile öz arasında bir fark vardır. Zira işsizlik, hem işçileri hem de işsizleri kontrol altında tutan önemli bir kontrol mekanizmasıdır; öyle olduğu için de "sermaye, toplumun koyduğu zorunluluklar olmaksızın işçinin sağlığına karşı da, yaşayacağı ömrün uzunluğuna karşı da vurdumduymaz" (Marx, 1986: 283) olduğu kadar, işsizlerin haline karşı da vurdumduymazdır. Yazının devamında bu fikir Türkiye'deki işsizlik sorunu çerçevesinde irdelenmektedir.

2. EKONOMİK BÜYÜME ve İŞSİZLİK

Rekabet, kapitalist üretimin içinde yatan yasaları kapitalistler üzerinde güce sahip zorlayıcı dış yasalar olarak ortaya çıkarır. Yedek işgücü de nihayetinde kapitalist için bu yasalardan biridir. Ücretleri baskılamak, işçileri ve işsizleri kontrol altında tutmak için, onlar arasında yıkıcı bir rekabet yaratmak için kapitalistlerin her zaman işsize ihtiyacı vardır. Çünkü, işsiz ile işçi arasındaki, işsiz ile işsiz arasındaki bu rekabet "burjuvazinin elinde proletaryaya karşı en keskin silahtır" (Engels, 1997:130). Öyle ki, "İşçilerin kendi aralarındaki rekabetle doruk noktasına çıkan işçi üretkenliği, işbölümü, makine kullanımı ve doğa güçlerinin sanayiye uygulanması birçok işçiyi ekmeğinden yoksun bırakır". Yani, bir bakıma, işsizliğin bir bölümünü "aslında işçilerin kendi aralarındaki rekabet yaratır" (Engels, 1997: 136).

Teknolojik gelişmeye ve yenilemeye bağlı olarak, fazlalık haline gelen işçiler de işsiz kalmaya başlar. Makine, aynı anlama gelmek üzere teknoloji, durmadan yeni üretim alanlarına el attıkça işçiler de işlerinden olmaya başlar. Çünkü, "kapitalist üretim tarzının, işçiye karşı, bütünüyle emek araçlarına ve ürüne kazandırdığı bağımsız ve yabancılaşmış nitelik, makine aracılığı ile tam bir uzlaşmaz çelişki halini almaktadır" (Marx, 1986: 443). Sermaye birikimi, basit bir miktar büyümesi olmayıp, sermayenin organik bileşiminin değişmeyen kısmında değişen kısmı aleyhine devamlı bir artış göstererek, bileşiminde gitgide artan bir nitel değişime neden olur. Birikimin ilerlemesiyle, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye oranı değişir, başlangıçta 1:1 olan oran daha sonra 2:1, 3:1, 4:1 ve benzeri haline gelerek toplam değer içinde emek gücünü azaltır. Çünkü, emeğe olan talep, sermayenin bütünü ile değil, ancak değişen kısmının miktarıyla belirlenmektedir ve bu talep toplam sermayedeki artış ile orantılı olarak artacağına, gittikçe küçülen şekilde, toplam sermayenin büyüklüğü oranında ve büyüklüğün artması ölçüsünde artan bir hızla düşer (Marx, 1986: 646-647). Böyle olduğu için de ekonomik büyümeye bağlı olarak işsizlik her zaman azalmaz, yani ekonomik büyümenin her koşulda işsizliği azaltacağını ileri sürmek doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü, işsizliği, "yani sermayenin kendisini genişletmesi için gerekli olandan çok daha fazla bir emekçi nüfusu, bu yüzden de bir artı nüfusu kendi enerjisi ve büyüklüğü ile doğru orantılı olarak durmadan üreten şey, kapitalist birikimin ta kendisidir" (Marx, 1986: 647).

Ekonomik büyümede belli bir orana ulaşarak her yıl işsizliğin azaltılacağı söylemi kapitalist sistemin işleyiş yasalarına uygun değildir. Tablo 2'de Fransa üzerinden gösterilen örnek bu açıdan önemli bir veri olmak ile birlikte tek istisnai durum değildir. Kapitalist üretim tarzında sermayenin değişen kısmındaki artış ve çalıştırdığı işçi sayısı, daima şiddetli dalgalanmalar ve işsiz nüfus artışına bağlanmış durumdadır. Bu türden işsizlik artışı işçilerin bir kısmının işten atılması biçiminde olabileceği gibi, mevcut işsizlerin her zamanki kanallardan daha güç emilmesi şeklinde de olabilir.

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, akkayayuksel@yahoo.com

** Araş. Gör., Mersin Üniversitesi, gurbuzrana@yahoo.com

İşsizlik, emek üretkenliğindeki artışın, sermayenin organik bileşimindeki ve teknik şeklindeki değişimin hızındaki artıştan etkilenir.

Tablo 1. Fransa'da Ekonomik Büyüme ve İstihdam

Yıllık değişimler (%)	2001	2002	2003	2004
GSMH	2.1	1.2	1.4	2.2
İstihdam	1.0	0.4	- 0.5	0.1
İmalat Sanayii: Ortalama Yıllık Büyüme Oranı (%)				
	1983-2001		1990-2001	
GSMH	2.6		2.4	
İstihdam	- 1.5		- 1.5	
Kişi başına verimlilik	4.1		3.9	

Kaynak: INSEE, 2005: 114.

Böyle bir etki altında kaldığı için işçiler kendi yarattıkları sermaye birikimi ile birlikte, kendilerini nispi ölçüde fazlalık haline getirip, işsive dönüştüren araçları da üretmiş olur. Bunu da daima artan boyutlarda yapar. Ne var ki, kapitalist üretim tarzının bu temel yasası göz önüne alınmadığında emek verimindeki artışın üstünde yeterli bir istikrarlı büyüme ile istihdam artışı arasında doğrusal bir ilişki kurulabildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak, "İş yaratmada gereken asgari büyüme oranı" bulunup böylesi bir doğrusal ilişki kurulduğu zaman, Avrupa Birliği ekonomilerinde ancak % 2'nin üzerinde bir büyümenin istihdam üzerinde pozitif bir artışa yol açacağını ileri sürenler olmaktadır. Ne var ki Tablo 2 bu tezi doğrulamaz. Örneğin, 1994-2004 arası dönemde, Avusturya, Yunanistan, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Slovenya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde belirtilen ve üstünde bir büyümeye rağmen işsizlik de artmıştır. Öte yandan Güney Kore'de 1994-2004 arasındaki % 4.9'luk büyümeye rağmen işsizlik de 1994'te % 2.5 iken 2004'te % 3.5'e yükselmiştir. Tabloya bakıldığında bu örnekler çoğaltılabilir. Tablo 2 başka bir gerçeği daha göstermektedir. ABD, Hollanda gibi kısmi süreli, part-time çalışmanın yaygın olduğu ülkelerde büyüme ile birlikte işsizlik de azalmış görünmektedir. Ancak tam gün çalışmanın kapsamının daraltıldığı, iki saat çalışanın da işsiz kabul edilmediği bu gibi ülkelerdeki bu işsizlik oranı nesnel gerçeği yansıtamaz. Zira, işsiz olmamayı yarım saat çalışmış olmaya bile endekslediğimizde hiçbir ülkede işsiz kalmaz. Bu nedenle işsizlik olgusu açısından bu tür ülkelerin, yaklaşımları ve istatistikleri sorunludur, gerçeği göstermekten uzaktır.

**Tablo 2. Ülkelere Göre GSMH Büyüme ve İşsizlik Oranları
(aktif nüfusa göre) (%)**

Ülkeler	GSMH % 1994-2004	İşsizlik oranı (%) 1994	İşsizlik 2004
Almanya	1,5	8,5	9,9
Avustralya	3,7	9,2	5,4
Avusturya	2,1	3,6	5,0
Belçika	2,2	13,1	12,0
Kanada	3,4	10,4	7,2
G.Kore	4,9	2,5	3,5
Danimarka	2,1	8,1	5,7
İspanya	3,4	24,2	11,0
ABD	3,3	6,1	5,5
Finlandiya	3,6	16,6	8,8
Fransa	2,3	12,3	10,1
Yunanistan	3,6	9,6	10,2
Macaristan	3,6	11,0	6,2
İrlanda	7,9	14,8	4,4
İzlanda	3,5	5,3	3,1
İtalya	1,6	11,2	8,1
Japonya	1,2	2,9	4,7
Lüksemburg	4,8	2,1	2,8
Meksika	2,7	3,5	3,0
Norveç	2,9	5,5	4,5
Yeni Zelanda	3,3	8,1	3,9
Hollanda	2,4	6,9	5,0
Polonya	4,4	14,4	19,0
Portekiz	2,5	6,8	6,7
Slovenya	4,3	13,6	18,1
Çek Cumhuriyeti	2,6	4,4	8,3
İngiltere	2,8	9,6	4,7
İsveç	2,8	9,8	6,6
İsviçre	1,3	3,7	4,2
Türkiye ¹	4,1	8,6	10,3
G7	2,5	7,0	6,4
AB-15	2,2	11,2	8,3
OECD Toplam	2,6	7,7	6,8

Kaynak: OCDE, <http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doi/files/012005061T005.xls>

¹ Ulusal sisteme göre 1968

Türkiye için istihdam yaratacak asgari büyüme oranı bazı iktisatçılara göre yıllık ortalama 1974-1998 dönemi için % 2.8'dir (Gürsel-Ulusoy, 1999: 59, 63). Ne var ki, son yıllardaki gelişmeleri de göz önüne alan bu iktisatçılar bu kez istihdam yaratacak büyüme oranını % 5'e yükselttiler (Capital, 2003: 66). Ancak, resmi verilere göre, 2002 yılında % 7.8'lik büyümeye rağmen, işsizliğin % 8.5'ten %10.6'ya yükselmesi herkesi yeniden bu sorunu incelemeye itmştir. Bu inceleme de büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır, ne var ki kapitalizmin temel yasalarını görmezlikten gelerek (Capital, 2003: 62-66). Oysa işsizlik, birikimin ya da kapitalist temele dayanan zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir ürünü olduğu gibi, tersine olarak, işsizlik, kapitalist birikimin kaldırıcı ve hatta üretim biçiminin varlık koşulu haline gelir. Ekonomik büyüme ile işsizlik arasında doğrusal bir ilişki kurmaya çalışan iktisatçıların düştükleri yanılgı bu gerçeği göz ardı etmelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa, "Sonuçlar, sırası gelince, neden halini alırlar ve durmadan kendi koşullarını yeniden üreten sürecin tümü içerisindeki değişik olaylar, devresel bir şekilde bürünürler. Bu devresellik bir kez yerleşti mi, nispi artı-nüfusun yaratılmasını -yani sermayenin kendisini genişletmesi için

gerekli olandan fazla bir nüfusun meydana gelmesini- ekonomi politiğin kendisi bile, büyük sanayiın zorunlu bir koşulu olarak görür" (Marx, 1986: 651).

"Üretim araçları, büyüklük ve etki güçleri bakımından artarken, daha az emekçi çalıştırma araçları haline geldikleri gibi, bu durum, bir de emeğin üretkenliğindeki artış oranında, sermayenin emek arzını, emekçi talebinden daha büyük bir hızla yükseltmesi gerçeğiyle değişikliğe uğratılır. Bir yandan işçi sınıfının çalışan kesiminin aşırı çalışması yedek ordunun saflarını şişirirken, öte yandan da bu yedek ordunun rekabet yoluyla çalışanlar üzerindeki artan baskısı, bunları, aşırı çalışmaya boyun eğmek ve sermayenin diktası altına girmek zorunda bırakır. İşçi sınıfının bir kesiminin aşırı çalışmayla diğer kesimi zorunlu bir işsizliğe mahkum etmesi ve bunun tersi, bireysel kapitalistleri zenginleştirmenin bir aracı halini aldığı gibi, aynı zamanda da, yedek sanayi ordusu üretimini, toplumsal birikimin ilerlemesine uygun düşecek ölçüde hızlandırır" (Marx, 1986: 653-654).

Yedek işgücü olan bu işsizler, kapitalizmin duraklama ve ortalama refah dönemlerinde işçi sınıfını baskı altında tutar, aşırı üretim ve refah dönemlerinde onların isteklerini dizginler. Sadece bu nedenle, işsizler, emeğin arz ve talep yasasının geçerlilik alanını, sermayenin sömürü ve egemenlik faaliyetlerine mutlak şekilde uyan sınırlar içerisinde tutar. Çünkü, genel ücret hareketleri, tamamıyla, yedek sanayi ordusunun genişleme ve daralmasıyla düzenlenir ve bu da sanai çevrimin devresel değişmelerine uygun olarak meydana gelir. Ücret hareketleri, işçi sınıfının faal ve yedek işçi ordusu şeklinde bölünüşünü gösteren değişen oranlarla nispi artı-nüfus miktarındaki artış ve azalmayla, bazen emilen, bazen serbest bırakılan işçi miktarıyla belirlendiğinden, kapitalist sistem her zaman işsizlere ihtiyaç duyar.

Emek arzı ve talebi yasasının sermaye birikim sürecinde de yeni işsizliğe yol açan esas üzerinde işlenmesi ise sermayenin tahakkümünü tamamlar. Bu süreçte, kapitalistler daha da zenginleşirken, çalışanların reel ücretleri düştüğünden daha da yoksullaşırlar. Örneğin, Türkiye'de sendikal hareketin çok güçlü olduğu düşünülen 1965-1979 döneminde kar/GSYİH (tarım dışı) oranı 68.55 iken, sendikal hareketin çökertildiği ve işçi sınıfının etkisiz olduğu, büyümenin sürdüğü, ama işsizliğin arttığı 1980-1997 döneminde bu oran 71.79 olmuştur (Onaran, 2002). Ancak, kapitalistin daha da zenginleştiği, sermayesinin arttığı bu dönemde aynı oranda yeni iş olanakları yaratılmaz, işsizlik aynı oranda ve hızla azalmaz. Çünkü, teknikte ve yönetim biçimindeki her yenilik daha az işçi çalışmayı gerektirir, kapitalist ise tercihini hep yeni teknik ve yeni yönetim biçimlerinden yana yapar. İşte bu nedenle, emekçiler daha fazla çalıştıkları, başkaları için daha fazla servet ürettikleri ölçüde kendi mezarlarını da kazarlar, işsizliğe davetiye çıkarırlar. Son yirmi yıldır sanayileşmiş ülkelerdeki işsizliğin kronikleşmesinin arkasında yatan gerçek kapitalizmin bu kuralının hayatta somutlaşmasından başka bir şey değildir. Yani pasta büyüdükçe, buradan herkese pay düşmemekte, tam tersine bu pastadan yararlanan işçilerin hem sayısı azalmakta, hem de payı düşmektedir. Türkiye ekonomisi büyüyen pasta ve dağıtılan pay açısından değerlendirildiğinde, kapitalizmin bu temel kuralının işlediği oldukça net olarak görülmektedir. 1980 sonrasında işçilerden, toplumdan fedakarlık istenmiş, ihracata yönelik iktisat politikalarının büyüteceği pastadan herkese pay düşeceği ileri sürülmüştü. 1980 sonrasında reel ücretler hızla düşerken, ekonominin istihdam artışı bir önceki dönemin gerisinde kaldı. 1963-1979 döneminde % 5.7 olan istihdam artış hızı, pastanın büyüdüğü 1980-1995 döneminde % 3.3'e düştü (Onaran, 2003: 582).

Bir ülke ekonomisinde ekonomik büyümeye rağmen işsizlik oranlarının kaygı verecek düzeyde yüksek boyutlara ulaşması pek açıklanabilir bir durum olarak görünmese de bilimde tesadüflere, açıklanamaz olgulara yer yoktur. Tersine durumda bilimin de bir anlamı kalmaz. Bugün gelişmiş ülkelere kadar pek çok yerde ekonomik büyümeye rağmen istihdam artmamakta, işsizlik oranı artmaktadır. Kuşkusuz her ülkenin kendine özgü açıklanabilir pek çok nedeni bulunmaktadır.

Son yirmi yıldaki ekonomik gelişmeler ekonomik büyüme ile istihdam arasında doğrusal bir ilişki olmadığını göstermektedir. En azından, Tablo 2'deki kimi veriler her iki olgu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Aslında bu anlamsızlığın da açıklanabilir yanları bulunmaktadır. Örneğin gelişmiş ülkelerde teknolojik yenilenmeler, emek yoğun yatırımlar yerine, sermaye yoğun yatırımlar ve esnekliğe dayalı yönetim biçimlerindeki gelişmelerin düzeyine bağlı olarak ekonomik büyüme sağlansa da, bu durumun istihdamı otomatik olarak artırıp, işsizliği azaltmadığı

görülmektedir. Çünkü, teknolojideki yenilik emek gücünü ikame edecek bir süreci başlatmakta, işletmelerin yönetim biçimindeki değişiklikler yıkıcı bir rekabet ortamında maliyetleri düşürmek için çok sayıda işçi çalıştırmak yerine az sayıda işçi ile aynı üretimi gerçekleştirmeyi ön plana çıkarmaktadır. Böyle olduğu için de işçi başına verimliliği artıracak her yeni yöneliş yeni işçi istihdamını artırmak yerine daha az işçi ile aynı üretimi yapacak arayışları pekiştirmektedir. Bu nedenle, son yıllarda gelişmiş ülkelerde işletmelerin yönetim biçimlerindeki bu değişiklik yeni iş olanakları yaratmak yerine işsizliğe yol açmıştır.

Gelişmiş, sanayileşmiş ülkeler büyük ölçüde kentleşmiş, kırsal nüfusu azalmış ülkelerdir. Bu nedenle bir kırsal göç ve bunun yol açacağı bir işsizlik baskısı ile karşı karşıya değildir. Ancak, hala nüfusunun önemli bir bölümü kırsal kesimde olan ülkeler için yukarıda belirtilen yaklaşımlar işsizlik açısından ciddi sorunlar yaratmaya aday görünmektedir. Türkiye de bu sorunlarla karşı karşıya kalan ülkelerden biridir.

Türkiye 1980 öncesi ekonomik büyüme oranlarına bağlı olarak doğrusal bir ilişki içinde önemli istihdam olanaklar da yaratmaktaydı. Ancak, 1980 sonrasında izlenen iktisat politikaları ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki bu pozitif ilişkiyi sona erdirmiştir. 1980 sonrasında izlenen politikaları istihdam sorununu çok farklı baskılar altında bırakmıştır. Bu baskılardan ilki iç pazarın göz ardı edilerek dış pazarlara yönelik üretim yapılmasıdır. Dış pazarlara yönelik yapılan üretim iç pazarları önemsiz kılmış, bu nedenle de maliyetleri düşürmek uğruna az işgücü ile daha fazla üretmeyi gündeme getirmiştir. Atıl kapasitenin artırılmasına yol açan bu süreç, ne yazık ki yeni yatırımları teşvik etmemiş, daha çok çalışan işçileri daha fazla sürelerde çalıştırarak üretimi sürdürmesi yönünde bir politika izlemesine yol açmıştır. Böyle bir tutumun ise istihdam ve işsizlik üzerinde olumlu bir etkisi olmamıştır. Bu olumsuzluğa ek olarak, kırsal kesimdeki mülksüzleşmeyle/mülksüzleştirmeyle birlikte, eksik istihdam içinde yer alan, aile ekonomisi içinde çalışıyor görünen nüfusu da kentlere göçe zorlamış, kırdan kente olan bu göç işsizliğin artmasına yol açmıştır. Nüfusunun yaklaşık yüzde kırkı hala kırsal kesimde yaşayan Türkiye'de tarım kesimindeki mülksüzleşmeye, bu mülksüzleşmeyle birlikte kente göçler, ekonomik büyümeye rağmen işsizliğe yol açacak gibi görünmektedir. Bu sürecin işsizliğe yol açmaması için kente göç eden nüfus ile kent işsizlerini emen bir ekonomik büyüme oranına ve özelliğine sahip olmak gerekmektedir. Ancak, dünya pazarları ile bütünleşmeye çalışan, bu nedenle de rekabet gücünü yükseltmek için daha az işçi ile daha verimli üretimi amaçlayan ve çok büyük boyutlara ulaşmayan bir yatırım kapasitesine sahip olmayacak bir ülkede işsizliğin azaltılması mümkün görünmemektedir. Bu olumsuz baskılara ek olarak, son yıllarda, bir de işletmelerin rekabet gücünü artırmak için yöneldikleri teknolojik yenilenme baskısı vardır. Teknoloji yenileyen her şirket mevcudundan daha az işçi ile üretimini sürdürmeye yönelik yönetim politikaları hayata geçirmektedir. Emek yoğun yatırımlardan teknoloji yoğun yatırımlara yönelik bu politikalar ekonomik büyümeye rağmen istihdamı artırmamakta, tersine artan işsizliğe yol açmaktadır.

Böylesi olumsuz bir süreç yaşayan Türkiye gibi ülkelerde işsizliği azaltmak için çalışma sürelerini kısaltmak gerekmektedir. Fransa haftada 35 saat çalışma süresi ile küçümsenmeyecek bir oranda yeni bir istihdam olanağı yaratmıştır. Bu yeni istihdam sahip olduğu gelir ve tüketim düzeyi ile iç pazarı beslemiş, bunun sonucunda yatırımları canlandırarak yeni iş olanaklarına yol açmıştır. Fransa bu yaklaşımı ile yeni istihdam olanağı yaratamadığı sektörlerde hiç değilse yeni işsizliklere yol açmamıştır.

Türkiye'de istihdam yaratacak yatırımların yapıldığı dönem iç pazara yönelik politikaların izlendiği dönemlerdir. Bu dönemlerde özellikle özel kesimde atıl kapasiteden daha yüksek kapasiteye geçiş, bu kapasite artışının yarattığı istihdam ve ek talebe bağlı olarak da iç pazardaki tüketim hacminin, talebinin genişlemesine bağlı olarak istihdamın düzeyi artmıştır. Son yirmi yıldaki istatistik veriler bunun açık bir kanıtı olarak ortada durmaktadır: iç pazarın önemli olduğu ama ekonomik büyümenin olmadığı bir dönemde işsizliğin daha düşük olduğuna, öte yandan iç pazarın önemli olmadığı ama ekonomik büyümeye rağmen bir önceki döneme göre işsizlik oranındaki artışa bakmakta yarar vardır. Bu veriler dış pazarlarda tıkanmış olan bir ekonominin iç pazarda talebi büyük ölçüde canlandırarak politikalara yönelmediği sürece, kırdan kente yönelen göçün düzeyine bağlı olarak da, işsizliği azaltamayacağını, tersine artıracığına yönelik düşünceleri desteklemektedir.

Üstelik böylesi bir süreçte gelir düzeyi düşen ailelerde kadınların ve çocukların emek piyasasına dahil olması işsiz sayısını ve doğal olarak işsizlik oranını artırmaktadır. Türkiye'nin 2003 yılında yaşadığı ekonomik büyümeye rağmen işsizlik oranındaki artış da yukarıda belirtilen nedenlerin doğal sonucundan başka bir şey değildir. Önümüzdeki yıllar hem dış piyasalardaki işletmelerle, hem de zaman zaman iç piyasadaki rakip işletmelerle rekabete girecek olan işletmelerin karşı karşıya kalacağı bu yıkıcı rekabet durumu ekonomide işsizliği azaltmak açısından umut verici bir perspektif sunmamaktadır. Kırdan kente yönelik göçün yoğunlaşma derecesine, gelir dağılımındaki bozulmaya, aile gelirlerindeki düşüşe bağlı olarak da kent nüfusu içindeki kadın ve çocuk emeğinin emek piyasasına girişinden kaynaklanan bu olumsuz tablo daha da derinleşecektir. Böylesi bir süreçte, TÜSİAD'ın ön gördüğü yüzde 6'lık bir büyüme bile işsizliği önlemede bile yetersiz olacaktır.

3. SONUÇ

Yukarıda belirtilen olumsuzlukları yaşayan bir ülkede işsizliği önlemek, istihdamı artırmak, iç talebi canlandırarak yatırımları teşvik etmek için mevcut yapı ile Fransa'da olduğu gibi, ama daha radikal olarak, çalışma sürelerini düşürmekten başka çare görünmemektedir. Türkiye, işsizliği azaltmak için, iç talebi artıracak yeni gelir olanakları ve tüketici yaratmak için istihdamı artırmaya mahkum görünmektedir. Mevcut durum bunun da en önemli aracı olarak çalışma sürelerine yönelik bir politikanın hayata geçirilerek yeni iş olanaklarının yaratılmasına işaret etmektedir. Ancak bu kapitalist sistemin işleyiş mekanizmalarına, yasalarına uygun olmadığı için, Fransa'da olduğu gibi, işsizlik sorununu ortadan kaldıracak şekilde değil de, daha çok işsizliğin sonuçlarını, baskısını bir parça yumuşatmak için, aşamalı "yumuşak" bir uygulama tercih edilecektir.

KAYNAKLAR

Capital, (2003) Yıl: 11, Sayı: 9

Engels, Friedrich, (1997) İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, (Çeviren: Y. Fincancı), Sol:Ankara.

Gürsel, Seyfettin-Ulusoy, Veysel, (1999) Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

INSEE, (2005) "L'economie française 2004-2005", Insee conjoncture (mars 2005).

Marx, Karl, (1986) Kapital, (Çeviri: A. Bilgi), Birinci Cilt, Sol Yayınları: Ankara.

OCDE, <http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doi/files/012005061T005.xls>

Onaran, Özlem, (2002), "Türkiye'de İktisadi Tercihlerin Sermaye Birikimi Rejimi Açısından Değerlendirmesi: Yüksek Karlar Toplumsal Meşruluğunu Nerden Alır?" (Derleyenler:

A.H. Köse-F.Şenses-E.Yeldan), İktisat Üzerine Yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar, Yayınları: İletişim Yayınları: İstanbul.

Onaran, Özlem, (2003) "Türkiye'de İhracat Yönelimli Büyüme Politikalarının İstihdam Üzerinde Etkileri", İktisat Dergisi, Sayı: 418-419.